

การวิเคราะห์ประเพณีบุญเดือนสิบในเชิงปรัชญาของชาวบ้านเตือ
ตำบลบ้านเตือ อำเภอกะษัตราสมบุรณ์ จังหวัดชัยภูมิ*

The Philosophical Analysis of the 10th Month Meritorious Tradition
of Banduea villagers, Banduea Sub-district, Kasetsomboon
District, Chaiyaphum Province

พระอธิการศักดิ์สิทธิ์ สิริธัมโม (พรหมศิริพงศ์), จรัส ลีกา, สุวิน ทองปั้น¹, อุทัย กมลศิลป์ และสุรพันธ์ สุวรรณศรี²
Phra Athikan Phackapong Sirithammo (Phomsiripong), Jaras Leeka, Suwin Thongpan,
Uthai Kamolsil and Surapan Suvannasri
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Mahamakaut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: phackapong.2563@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการประกอบประเพณีบุญเดือนสิบ 2) ศึกษาแนวคิด
ทฤษฎีทางปรัชญา 3) ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญเดือนสิบของชุมชนบ้านเตือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
โดยเก็บรวบรวมจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูป/คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์
ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนสิบ มีแนวคิดสำคัญ 2 ประการคือ 1) แนวคิดเรื่องเปรตพลี
เป็นการทำบุญอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตูบพการีชน 2) แนวคิดในการทำ
ประโยชน์เพื่อตนเอง ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3 ประการคือ 1) การไม่ทำบาป 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม
และ 3) การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์

*ได้รับบทความ: 5 มีนาคม 2563; แก้ไขบทความ: 4 มิถุนายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 15 มิถุนายน 2563

Received: March 5, 2020; Revised: June 4, 2020; Accepted: June 15, 2020

2. แนวคิดทางปรัชญาเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ ในการให้คำตอบเชิงเหตุผลต่อคำถามที่ว่า คนเรามาจากไหน ตายแล้วไปไหน วิญญาณหลังจากตายมีหรือไม่ ทฤษฎีปรัชญา แบ่งเป็น 2 แบบคือ 1) ปรัชญาบริสุทธิ์ และ 2) ปรัชญาประยุกต์ ที่นำปรัชญาบริสุทธิ์ไปประยุกต์เข้ากับเนื้อหาของศาสตร์สาขาต่างๆ

3. การวิเคราะห์ประเพณีบุญเดือนสิบด้วยทฤษฎีอภิปรัชญา พบว่า บุญเดือนสิบมีแนวคิดอภิปรัชญาที่เชื่อมโยงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างภาวะ และอภาวะ 1) ความเชื่อเรื่องเทพผู้มีอำนาจสูงสุด 2) ความเชื่อเรื่องเปรตภูมิ 3) ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิเคราะห์ด้วยทฤษฎีญาณวิทยา พบว่า ความรู้ถูกเก็บในลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านถูกถ่ายทอดโดยปราชญ์ชาวบ้าน เมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์ พบว่า บุญเดือนสิบมีผลต่อการดำเนินชีวิตของในชุมชนให้มีความสุขเรียบง่าย เป็นสังคมแห่งการพึ่งพาที่ยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวปฏิบัติ

คำสำคัญ: ประเพณี; บุญเดือนสิบ; ปรัชญา

Abstract

The aims of this paper were: 1) to study the 10th Month Meritorious Tradition of Banduea villagers; 2) to study philosophical concepts; 3) to analytically and philosophically study the 10th Month Meritorious Tradition of Banduea villagers' community, Banduea. This study was carried out by means of a qualitative research methodology by collecting the data from documents and in-depth interviews of 25 key informants. The gathered data were presented by the descriptive analysis based on the inductive reasoning method.

The research results were as follows:

1. There are two important concepts of the 10th Month Meritorious Tradition of Banduea villagers as follows: 1) the concept of making merit and dedication to relatives who have passed away (Preta-pli) which will be arranged as an expression of gratitude to the ancestors; 2) the concept of making benefit for oneself according to 3 principles of Buddhist ethics, namely: 1) not performing any evil actions; 2) performing meritorious deeds; 3) purifying one's mind.

2. Philosophical concepts is something that has to do with human existence. In providing a logical answer to the question that where do people come from? Where are the dead? Where are the spirits after death? There are two types of philosophical theories:

1) pure philosophy and 2) applied philosophy and pure philosophy is applied to the content of various branches of science.

3. An analysis of the 10th Month Meritorious Tradition with the metaphysical theory found that the 10th Month Meritorious Tradition has the concept of metaphysics that connects the coexistence between Being and Non-Being, both of which are concealed in 1) beliefs about the supreme god 2) realms of Preta (hungry ghosts); 3) beliefs about ancestor worship and sacred things. Analyzing with epistemological theories, it was found that knowledge was collected in the form of folk wisdom, transmitted by folk philosophers. And when analyzed with the Buddhist ethics theory, it is found that the 10th Month Meritorious Tradition has a good effect on the life of the community in a simple and peaceful way as it is a society of dependency that is based on Four Saṅgahavatthu principle as a practice guideline.

Keywords: Tradition; The 10th Month Meritorious Tradition; Philosophy

1. บทนำ

ประเพณีบุญเดือนสิบเป็นประเพณีที่คนไทยทั่วทุกภาคให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นวันทำบุญในช่วงกลางเดือนสิบ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำบุญให้แก่ผู้ล่วงลับทั้งที่เป็นญาติและมีเชื้อญาติ ในแต่ละภาคของไทยจะเรียกชื่อต่างกัน เช่น ภาคใต้ เรียกว่า ประเพณีบุญเดือนสิบ ภาคเหนือ เรียกว่า บุญก๊วยต๋านสลาก และภาคอีสานเรียกว่า บุญข้าวสาก และเรียกตามทางราชการว่า สารทเดือนสิบ โดยมีแนวคิดมาจากพิธีศราทประจําปีของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่เรียกว่าประเพณีนี้ว่า ปีตรปักษ์หรือโศกาศราท เนื่องจากมีความสอดคล้องอยู่หลายด้าน เช่น การนิยามความหมายของ “สารท” และ “เปรต” รวมถึงช่วงเวลาในการประกอบพิธี ขั้นตอนการประกอบพิธี และการใช้เครื่องอุทิศในเชิงสัญลักษณ์ก็มีความสอดคล้องกันใกล้เคียงกันซึ่งเมื่อพิจารณาจากมุมมองของพุทธศาสนาแล้วถือว่า ประเพณีสารทเดือนสิบเป็นประเพณีที่มุ่งเน้นในคำสอนเรื่องกรรมและการอุทิศส่วนกุศล ในประเพณีสารทเดือนสิบมุ่งเน้นที่ประเด็นสำคัญในหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรมซึ่งส่งผลให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้ทำความดีละเว้นความชั่วเพื่อให้เกิดผลดีและหลีกเลี่ยงผลร้ายที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้ส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งในประเพณีสารทเดือนสิบ คือ การอุทิศส่วนกุศลที่มีองค์ประกอบคือ ผู้ทำบุญ ของที่ใช้ในการทำบุญ ผู้รับของที่ทำบุญ และผู้รับส่วนบุญ ที่อุทิศให้ (Kalawibun, 2011 : 93-128)

การอุทิศส่วนบุญเป็นพิธีกรรมที่มีความเก่าแก่ และมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนอย่างยิ่ง พิธีกรรมนี้ได้รับการถือปฏิบัติสืบเนื่องมาแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบันซึ่งไม่เพียง

แต่เป็นรูปแบบพิธีกรรม หรือกิจกรรมที่กระทำตามความเชื่อทางศาสนาเท่านั้นแต่มีคุณค่าที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ประโยชน์ในทางสุจริตแก่ตัวผู้กระทำเองและผู้อื่น บุคคลผู้เป็นเป้าหมายก็ไม่ได้มีเพียงแต่ผู้ล่วงลับหรือสัตว์ผู้อดทิวในเปรตวิสัย แม้คนมีชีวิตอยู่ก็สามารถอุทิศให้ได้ และการอุทิศส่วนบุญไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัวเพียงการให้ทานอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงความดีด้านต่างๆ เช่นการรักษาศีล และเจริญภาวนาด้วย (Phramaha Suphot Khamnoi, 2004) และเปรตในความหมายนี้ได้หมายถึง ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและไปเกิดยังเปรตวิสัยในนรกเพราะในขณะที่ยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทำบาปกรรมไว้ เปรตที่ชาวญาติพี่น้องได้ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปในวันสารทเดือนสิบนั้นคือ “ปรตตูปชีวีเปรต” ซึ่งปรตตูปชีวีเปรตเป็นเปรตจำพวกเดียวเท่านั้นที่อาจจะรับส่วนบุญกุศลที่ญาติพี่น้องของตนอุทิศให้ จึงทำให้เกิดเป็นประเพณีสารทเดือนสิบที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ บรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้วและได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (Haotrakul, 2018)

พิธีบุญเดือนสิบที่มีการพัฒนาแนวคิดมาจากความเชื่อเรื่องการทำเปรตพลีของศาสนาพราหมณ์ที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายประเพณีนี้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาลโดยมีลักษณะสำคัญของประเพณีเดือนสิบนี้แบ่งเป็น 4 ประการ ดังนี้ 1) การแสดงออกซึ่งความกตัญญูตทเวทิต 2) การเข้าใจถึงโลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อหลังความตาย 3) บทบาทต่อการดำเนินชีวิต และ 4) การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ดังนั้นบุญเดือนสิบถือว่าการปรับตัวทางความเชื่อให้เข้ากับบริบทโดยรวมของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ที่มีการร่วมกันทำบุญประเพณีสืบต่อกันมาอย่างไม่ขาดสาย โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ที่มีหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีในการติดต่อวิญญานบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ยิ่งกว่านั้น ชาวบ้านยังประกอบพิธีกรรมเฉพาะที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เช่น งานเลี้ยงปู่ตาหรือเลี้ยงผีประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นพิธีกรรมของชุมชน โดยมีตาจ้ำเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม และงานเลี้ยงบ้านคือการบนบานต่อปู่ตาในเรื่องเดือดร้อนต่างๆ รวมไปถึงแต่ละบ้านยังมีหิ้งผี ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าหน้าที่ของพิธีกรรมทางความเชื่อของชาวบ้านนั้นประกอบกันอยู่แล้วการผนวกบุญข้าวสากจึงถือว่าพิธีกรรมก็คือ ยุทธวิธีในการปรับตัวกลุ่มให้กับสังคมโดยรวมอย่างสังคมพุทธศาสนาที่เข้ามามีอิทธิพลในสังคมวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้ได้เป็นอย่างดี (Pengpracha, 2015)

ในการทำบุญประเพณีบุญเดือนสิบของชุมชนบ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกะเปอร์สมุทรสาคร จังหวัดชัยภูมิเมื่อวิเคราะห์ถึงการประกอบพิธีจะพบแนวคิด ความเชื่อ องค์ความรู้ และหลักจริยศาสตร์ที่แฝงอยู่ในการทำบุญเดือนสิบนี้ เช่น แนวคิดของอภิปรัชญาที่แบ่งได้เป็น 1) ภาวะ (Being) เป็นตัวแปรมัดตลัสที่จะที่ต้องอาศัยวิจารณ์ญาณในการเข้าถึง และ 2) อภาวะ (Non-being) เป็นสมมติสัจจะ หรือโลกแห่งมายาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาที่เรารับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั่วไป ซึ่งสรุปได้ความเป็นเอกภาพที่ปรากฏอยู่ในการทำบุญเดือนสิบเป็นการอยู่ร่วมกันระหว่างภาวะ (Being) หรือปรมตลัสจะและ

อภาวะ (Non - being) หรือสมมติสัจจะเป็นโลกแห่งมายา ซึ่งสภาวะทั้งสองอย่างดังกล่าวมานี้จะแฝงอยู่ในลักษณะของความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องเทพผู้มีอำนาจสูงสุด ความเชื่อเรื่องเปรตภูมิ ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อเรื่องวิบากกรรม บุญ บาป นรก สวรรค์ นอกจากนี้แนวคิดเชิงอภิปรัชญาแล้วยังมีแนวคิดทางญาณวิทยาที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ที่ถูกส่งสมกันมาอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการของวิถีชุมชนแล้วถูกถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นออกมาด้วยปราชญ์ชาวบ้าน และในการทำบุญเดือนสิบนี้ยังมีแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูทวดเทวทิของญาติที่ได้ทำบุญอุทิศแก่เปรตชน และหลักสังคหัตถุธรรมที่คนในชุมชนได้มีความเกี่ยวพันกันในการทำบุญจนกลายเป็นสังคมแห่งการพึ่งพา (Prayong, et al., 2005 : 63-64)

จากสภาพการณ์ของการทำบุญเดือนสิบในปัจจุบันโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำบุญตามประเพณีที่สืบทอดกันมาจากคำสอนทางพุทธศาสนาและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความเชื่อต่อการกระทำบุญอุทิศแก่เปรตชนว่าจะได้รับผลบุญที่ตนได้ทำบุญอุทิศส่งไปให้ และยังมีการเน้นเรื่องการปฏิบัติตามฮีตคองที่เป็นประเพณีที่พึงปฏิบัติเพื่อความดีงามของชุมชน ด้วยความเชื่อที่ว่า ประเพณีบุญเดือนสิบถือเป็นบุญที่ต้องทำบุญอุทิศให้แก่เปรตชนที่ควรต้องยึดถือปฏิบัติรวมทั้งปลูกฝังให้อนุชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบทอดต่อไป และเชื่อว่า เปรตชน หากทำความดีไว้เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ จะได้ไปเกิดในสรวงสวรรค์ แต่หากทำความชั่วจะตกนรกกลายเป็นเปรตต้องทนทุกข์ทรมานในเวจี ต้องอาศัยผลบุญที่ญาติอุทิศส่วนกุศลให้ในแต่ละปีมายังชีพ ดังนั้น ในวันแรม 15 ค่ำเดือนสิบ คนบาปทั้งหลาย ที่เรียกว่า เปรต จึงถูกปล่อยตัวกลับมายังโลกมนุษย์ เพื่อมารับส่วนบุญญาติพี่น้อง และจะกลับไปเปรตภูมิดังเดิม ก่อนพระอาทิตย์ขึ้นในวันแรม 1 ค่ำเดือนสิบ จากข้อความดังกล่าวมานี้ทำให้เห็นว่าการทำบุญเป็นเพียงการถือปฏิบัติตามความเชื่อทางพุทธศาสนา แต่ยังขาดการวิเคราะห์ในมิติของปรัชญาว่าในการทำบุญเดือนสิบนี้มีความเกี่ยวข้องกับมิติปรัชญาได้อย่างไร ซึ่งงานวิจัยนี้จะได้ตอบข้อสงสัยว่าการทำบุญเดือนสิบมีความสอดคล้องกับมิติของปรัชญาได้หลายมิติ ด้วยวิธีการวิเคราะห์การประกอบประเพณีบุญเดือนสิบเข้าในกรอบปรัชญา

จากเหตุผลดังกล่าวมานี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่อง ประเพณีทำบุญเดือนสิบในเชิงปรัชญาชาวพุทธตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกะเปอร์สมุทรบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ ว่าประเพณีบุญเดือนสิบนี้มีแนวคิดปรัชญาอะไรบ้างที่แฝงอยู่ และแฝงอยู่ในลักษณะใด เพราะว่าการประกอบบุญเดือนสิบของชาวพุทธโดยทั่วไปเป็นเพียงการทำตามประเพณีหรือฮีต-คอง ที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ยังขาดการวิเคราะห์ในมิติของปรัชญาว่าในการประกอบบุญเดือนสิบดังกล่าววิเคราะห์หลักอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ได้อย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นงานวิจัยนี้เมื่อสำเร็จแล้วจะเป็นต้นแบบ และแนวทางในการวิเคราะห์บุญประเพณีต่างๆ ของสังคมไทยได้สมเหตุสมผล

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประกอบประเพณีบุญเดือนสิบของชุมชนบ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีทางปรัชญา
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญเดือนสิบของชุมชนบ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ในเชิงปรัชญา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- 3) สมุดจดบันทึกข้อมูลภาคสนาม 4) เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายภาพ
3. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์จนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาและพุทธปรัชญามาวิเคราะห์การประกอบบุญประเพณีเดือนสิบของชาวบ้านเตื่อ จากนั้นนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์มาสร้างเป็นคำถามในการสนทนากลุ่ม และสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน 2) นำแบบคำถามในการสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นไปปรึกษาที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอคำแนะนำและตรวจความเหมาะสมของคำถามเพื่อใช้ในการวิจัย 3) ปรับปรุงแบบคำถามในการสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษางานวิจัย แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านในการตรวจความเหมาะสมเชิงเนื้อหา ภาษา และวิธีวิจัย 4) นำแบบคำถามในการสนทนากลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านให้ข้อเสนอแนะไปปรึกษาที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอคำแนะนำเพิ่มเติม 5) ปรับปรุงแบบคำถามในการสนทนากลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษางานวิจัย 6) จัดพิมพ์เครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
4. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย มีดังนี้ ขั้นตอนที่ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาพุทธปรัชญา และเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้จากทั้งสามด้านมาวิเคราะห์สังเคราะห์จนได้องค์ความรู้ในการประกอบประเพณีบุญเดือนสิบในเชิงปรัชญาของชาวบ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ จากนั้นจึงสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนที่ 2) การดำเนินการวิจัย

มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้ 1) คัดเลือกชุมชนและกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บ้านเดี่ยว หมู่ 1 ตำบลบ้านเดี่ยว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ 2) ผู้วิจัยนำกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน มาให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยเครื่องมือที่สร้างขึ้น และได้ผ่านตรวจสอบความเชื่อมั่นแล้ว เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่ครบถ้วน และชัดเจน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1) นำหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เสนอต่อผู้นำชุมชนเพื่อขออนุญาตดำเนินการวิจัย และลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย โดยการทำกิจกรรมกลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2) ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการลงพื้นที่ ด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และขอความร่วมมือในการวิจัยจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3) อบรมผู้ช่วยการวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการวิจัย และทำความเข้าใจขั้นตอนการเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ 4) ผู้วิจัยกำหนดนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ ที่จะทำกิจกรรมกลุ่ม การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก

6. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ การสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การจดบันทึก โดยการเสนอข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ด้วยการตีความ การแปลความ และการจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์แล้ววิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธี ตามหลักการของอุปนัยวิธี โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นแนววิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนสิบ หรือบุญข้าวสาก มีแนวคิดสำคัญ 2 ประการคือ 1) แนวคิดในการทำบุญอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว (เปรตพลี) จะทำในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสิบ เป็นแสดงความกตัญญูต่อบุพพการีชน 2) แนวคิดในการทำประโยชน์เพื่อตนเอง ที่มีโอกาสได้ทำความดี โดยยึดหลักพุทธจริยศาสตร์ 3 ประการคือ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ 3) การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว โดยมีเป้าหมายคือการเกิดความสุขต่อตนเองและต่อสังคม

2. แนวคิดทางปรัชญา เป็นสิ่งที่มีเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ ในการให้คำตอบเชิงเหตุผลต่อคำถามที่ว่า คนเรามาจากไหน ตายแล้วไปไหน วิญญาณหลังจากตายมีหรือไม่ ทฤษฎีปรัชญา แบ่งออกเป็น 2 แบบคือ 1) ปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure Philosophy) ได้แก่ ปรัชญาที่ว่าด้วยทฤษฎีแบ่งเป็น 5 สาขา ดังนี้ 1) อภิปรัชญา (Metaphysics) 2) ญาณวิทยา (Epistemology) 3) จริยศาสตร์ (Ethics) 4) สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) และ 5) ตรรกศาสตร์ (Logic) และ 2) ปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy) เป็นการนำ

ปรัชญาบริสุทธิ์ไปประยุกต์เข้ากับเนื้อหาของศาสตร์สาขาต่างๆ โดยยึดเอาอภิปรัชญาเป็นแม่แบบ

3. การวิเคราะห์ประเพณีบุญเดือนสิบของชุมชนบ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกะษัตริย์ธรรมบุรี จังหวัดชัยภูมิด้วยทฤษฎีอภิปรัชญา พบว่า บุญเดือนสิบนี้มีแนวคิดอภิปรัชญาที่เชื่อมโยงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างภาวะ (Being) หรือปรมาตถสัจจะ และอภาวะ (Non - being) หรือสมมติสัจจะ ซึ่งสภาวะทั้งสองอย่างจะแฝงอยู่ในความเชื่อของชาวบ้านเตื่อ ได้แก่ 1) ความเชื่อเรื่องเทพผู้มีอำนาจสูงสุด 2) ความเชื่อเรื่องเปรตภูมิ 3) ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประกอบด้วย 1) ความเชื่อเรื่องผีปู่ตาหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ 2) ความเชื่อเรื่องพญาแถน 3) ความเชื่อเรื่องนางไม้และรุกขเทวดา และ 4) ความเชื่อเรื่องบุญ บาป นรก สวรรค์ วิเคราะห์ด้วยทฤษฎีญาณวิทยา พบว่า ความรู้ถูกเก็บในลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านถูกถ่ายทอดโดยปราชญ์ชาวบ้าน มีหลักในการวิเคราะห์ดังนี้ 1) ลักษณะของความรู้ 2) บ่อเกิดของความรู้ 3) คุณค่าของความรู้ และ 4) เกณฑ์การตัดสินความรู้ และเมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์ พบว่า บุญเดือนสิบมีผลดีที่เกิดต่อบุคคลในการดำเนินชีวิตที่มีความเรียบง่ายและมีความสุข และส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชนที่มีการเกื้อกูลในการอยู่ร่วมกันจนทำให้เกิดเป็นสังคมแห่งการพึ่งพาโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวปฏิบัติ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ประเพณีบุญเดือนสิบในเชิงปรัชญาของชาวบ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกะษัตริย์ธรรมบุรี จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นผู้วิจัยจึงนำประเด็น เหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนสิบ มีแนวคิดสำคัญ 2 ประการคือ 1) แนวคิดเรื่องเปรตพลีเป็นการทำบุญอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับเพื่อแสดงความกตัญญูตเวทีบุพพการีชน 2) แนวคิดในการทำประโยชน์เพื่อตนเอง ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3 ประการคือ 1) การไม่ทำบาป 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ 3) การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับจรัส ลีกา (Leeka, 2020) ได้ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน พบว่า คติความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชนมีการถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานด้วยคติความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในป่า ได้แก่ รุกขเทวดา ผีนางไม้ต่างๆ ได้มีการบูชา บวงสรวงเพื่อแสดงความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงมาที่แฝงไว้ด้วยแนวคิดทางปรัชญาซึ่งถูกสั่งสมไว้ด้วยภูมิปัญญา และถูกถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ด้วยวิธีการของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งอยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนอีสานมาจนถึงปัจจุบัน

2. แนวคิดทางปรัชญาที่ปรากฏในการทำบุญเดือนสิบเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของคนในชุมชนเกี่ยวกับอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ ในการให้คำตอบเชิงเหตุผลต่อคำถามที่ว่า คนเรามาจากไหน ตายแล้วไปไหน วิญญาณหลังจากตายมีหรือไม่ บุญอุทิศที่ทำเพื่อเปรตคนจะได้รับจริงหรือไม่

ซึ่งสอดคล้องกับจักรพรรณ วงศ์พรพวัน และสาริกา ไสวงาม (Wongpornpavan and Sa-waingam, 2019 : 591-604) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง พบว่า แนวคิดทางปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างเป็นระบบแนวคิดแบบพหุนิยมหรือพหุวัฒนธรรม คือ การผสมผสานแนวความคิดระหว่างวิญญาน (ผี) พราหมณ์ และพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน แนวคิดเรื่อง วิญญานเป็นแนวคิดดั้งเดิมของอาณาจักรล้านช้าง ส่วนพราหมณ์ และพุทธศาสนาเป็นแนวคิดที่เข้ามาทีหลัง จากนั้นชาวล้านช้างได้นำเอาแนวคิดทั้งสามระบบนี้มาผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ซึ่งแนวคิดทั้งสามระบบนี้จะปรากฏอยู่ในรูปแบบของประเพณีหรือพิธีกรรมต่างๆ ของคนล้านช้าง แต่แนวคิดที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อสังคมล้านช้างคือพุทธศาสนา แนวคิดทางพุทธศาสนาได้หยั่งลึกสู่จิตใจของชาวล้านช้างจนกลายเป็นวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง

3. ประเพณีบุญเดือนสิบมีแนวคิดอภิปรัชญาที่เชื่อมโยงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างภาวะและอภาวะ ซึ่งทั้งสองสภาวะจะแฝงอยู่ใน 1) ความเชื่อเรื่องเทพผู้มีอำนาจสูงสุด 2) ความเชื่อเรื่องเปรตภูมิ 3) ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อดังกล่าวมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดความสุข และเป็นสังคมแห่งการพึ่งพาซึ่งสอดคล้องกับประยงค์ แสนบุราณ และคณะ (Saenburan, et al., 2005 : 63-64) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การตีความผญาอีสานเชิงปรัชญา พบว่า อภิปรัชญามีส่วนเกี่ยวข้องกับ 1) ภาวะ (Being) เป็นตัวปรมาณัตถ์ที่จะต้องอาศัยวิจารณ์ญาณในการเข้าถึง และ 2) อภาวะ (Non - being) เป็นสมมติสัจจะ หรือโลกแห่งมายาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาที่เรารับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั่วไป ซึ่งสภาวะทั้งสองอย่างดังกล่าวมานี้จะแฝงอยู่ในลักษณะของความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องเทพผู้มีอำนาจสูงสุด ความเชื่อเรื่องเปรตภูมิ ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อเรื่องวิบากกรรม บุญ บาป นรก สวรรค์ นอกจากมีแนวคิดเชิงอภิปรัชญาแล้วยังมีแนวคิดทางญาณวิทยาที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ที่ถูกสั่งสมกันมาอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการของวิถีชุมชนแล้วถูกถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นออกมาด้วยปราชญ์ชาวบ้าน และในการทำบุญเดือนสิบนี้ยังมีแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงความมัตถัญญุตเวทีของญาติที่ได้ทำบุญอุทิศแก่เปรตชน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเพณีบุญเดือนสิบในเชิงปรัชญาประกอบด้วยอภิปรัชญา ญาณวิทยาและจริยศาสตร์ โดยมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการประกอบประเพณีบุญเดือนสิบของชุมชนบ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์จังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีทางปรัชญา และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญเดือนสิบของชุมชน

บ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกะษัตริย์บุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิในเชิงปรัชญา ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศในการค้นคว้าต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัยในอนาคตผู้วิจัยเห็นว่ายังมีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญเดือนสิบที่มีความเกี่ยวข้องกับมิติทางปรัชญาที่ต้องทำการวิจัยต่อไป เพราะในการทำวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องขอบเขตของการวิจัย ดังนั้นมีบางประเด็นที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงอย่างครบถ้วนจึงขอเสนอเพื่อเป็นการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- 2.1 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิทธิพลของบุญเดือนสิบที่มีต่อธรรมเนียมของชุมชน
- 2.2 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องบุญเดือนสิบที่สร้างคุณค่าให้ชุมชนเป็นชุมชนนวัตวิถี
- 2.3 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการทำบุญเดือนสิบที่มีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครอง

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. การทำบุญเดือนสิบของชาวบ้านเตื่อและชาวอีสานมีการสืบทอดมาจากคติความเชื่อเรื่องนางกาลสิริกษัตริย์ในวรรณกรรมบทที่ค่อยๆ ปกป้องไร่นาและพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านรวมถึงบอกวิธีการทำนาเช่นปีที่มีฝนดีให้ทำนาในที่ดอน และปีไหนฝนแล้งให้ทำนาในที่ลุ่ม เมื่อชาวบ้านได้ผลผลิตทางการเกษตรดีจึงพากันตอบแทนคุณนางกาลสิริกษัตริย์หรือผีตาแฮกด้วยข้าวปลาอาหารและถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน และการทำบุญของคนไทยในภาคอื่นๆ ถือตามคติความเชื่อจากเรื่องเปรตผู้เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร

2. ผลของการประเพณีตามหลักพุทธจริยศาสตร์ทั้งหมดนั้นที่ได้แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ฝ่ายกุศลมูล จะนำพาสัตว์ไปกำเนิดในเทวภูมิ มีเทวโลก 16 ชั้น และพรหมโลก 20 ชั้น ส่วนฝ่ายอกุศล จะนำพาสัตว์ไปสู่อบายภูมิ มี นรก เปรต อสุรกาย เป็นต้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงผลของการกระทำ และผลที่จะได้รับการกระทำ การเกิดในภพภูมิต่างๆ เป็นเพราะผลของกรรมทั้งสิ้น ภูมิ คือ แผ่นดิน ชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ หรือระดับชีวิต จำแนกเป็น 4 คือ 1) กามาวจรภูมิ ชั้นที่ยังท่องเที่ยวอยู่ในกาม 2) รูปาวจรภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป หรือชั้นของพวกที่ได้รูปฌาน 3) อรูปาวจรภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูปหรือชั้นของพวกที่ได้รูปฌาน 4) โลกุตตรภูมิ ชั้นที่พ้นโลกหรือระดับพระอรหันต์บุคคล

3. การทำบุญเดือนสิบที่ถูกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันทำให้เห็นถึงคุณค่าที่งดงามของประเพณีที่กลายเป็นองค์ความรู้ที่ถูกสั่งสม และถูกถ่ายทอดด้วยวิธีของปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายทั้งที่มีอยู่ในตัวบุคคล และคำบอกเล่ามาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้เหล่านั้นแล้วนำมาเป็นเครื่องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้

References

- Haotrakul, W. (2008). A Study of the Beliefs of the Beavis in the Tradition of the Month of Tenth Ten: The Case Study Population in Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. *Master Thesis*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Kalawibun, S. (2011). A Comparative Study between Sard Deun Sib Festival and Concept of Kamma and Merit Transfer in Theravada Buddhism. *Journal of Humanities and Social Sciences Suratthani Rajabhat University*, 3(2), 93-128.
- Leeka, J. (2020). *An Analysis a Beliefs in community forest conservation of Northeast (I-san) person*. Khon Kaen: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Pengpracha, E. (2015). *Bun Khao Sak in the social and cultural context Tai Dan Veridian*. Bangkok: Silpakorn University.
- Phramaha Suphot Khamnoi. (2004). An analytical study of teachings on the dedication of merit in Buddhism Theravada. *Master of Arts Thesis*. Graduate School: Thammasat University.
- Saenburan, P., et al. (2005). *Philosophical interpretation of Isan, research report, Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities and Social Sciences*. Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Wongpornpavan, C. and Sa-waingam, S. (2019). Philosophy Arts Culture Tradition and the Way of Life of Lanchang Linkingdom. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 6(4), 591-604.

